

474 zla tého telete? Ne! A byl jím byla i lidová universita — pustý mumraj je to a zůstane jím přesto.

Neboť: kdo koupí si dnes, kdo může si koupiti dnes album po stu, dvou stech, pěti stech korunách? Jen zbohatlík válečný, jen *proc*, který si chce dodatí zdání kultury a chlubití se kulturním ličidlem. Ten vyložil si takový objekt k ostatní pochybné dekoraci svého salonu a bude mu, čím skutečně jest: kusem nábytku, kusem hmoty pro povrchní jalovou ozdobu, cosi, co nedovede mu ani zahrnutí dlouhou chvíli, když v tom po obědě, s doutníkem v ústech, obrací listy.

Mám právo žádat, aby mne lidé, činící nárok na kulturnost, znali v *mých dlech*: neboť dal jsem v nich národu nejlepší, co jsem měl; tvořil jsem se vši opravdovostí a vroucností, jichž jsem byl schopen; a promyslel jsem věci a dotvořil jsem se věci opravdových, které mají význam pro duševní život a mohou mu dodatí zdraví, síly, posvěcení. Ale cesta Macharova, cesta alb, mnohem spíše odvádí od poznání tvorby, než k ní přivádí. Podporuje malichernictví a hračkářství, šíří je. Člověk, který si koupí album, bude se domnívatí, že je prost svého kulturního dluhu, že učinil dosti své mravní povinnosti. A zatím je to tak moudré, jako by si koupil a zbožně uschoval skořápku z vylíhlého kuřete a o živé kuře se nestaral.

Je-li již třeba, aby literáti opatrovali nějakému veřejnému účelu prostředků hmotných, proč neřici přímo, čestně a mužně: *Dáme z prvního tisíce svých knih, které se prodají v tomto nebo v příštím roce, pět procent, z druhého deset, z třetího patnáct, ze čtvrtého dvacet atd. svého honoráře?* Nebo dvakráté tolik.

Dám je rád. A dám po případě i víc. Ale autografové komedie se neúčastním a pisařiti pro národní účel nebudu ani pět minut.

3. Ale mám pochyby i o celé lidové universitě a prospěchu, který z ní poplyne. Soudím, že *vědomy* jsme tak právě saturováni — a nijaká škola nedá víc než vědomosti. Popularisovali jsme v minulých letech tolik vědy, až to vědě uškodilo a lidu neprospělo. A ne jeden universitní učitel popularisoval tak horlivě, aby byl zbaven starostí o kyselý hrozný, jimiž jsou v tomto případě vědecká tvorba a vlastní tvůrčí dílo. A v druhém směru: nezapomenu slov Srba, s nímž jsem se nedávno setkal a který řekl v podstatě asi toto: Vy Čechové máte civilisace a vědy plná ústa, a přece chovali se mnozí z vás u nás, na Jihu, jako barbari. Schází vám srdce, takt, instinkt; těch ve vědecké apatyce nekoupíš...

Škola nepodává víc než výcvik rozumu; ale nám jest dnes především třeba vzdělání *duše, srdce, obraznosti* — pravého vzdělání tvořivého. Ale kde ho vzít, když ho nemají ani mnozí učitelé universitní? Čemu může naučiti v tomto směru na př. takový Rádl, člověk osobivý, mstivý a malicherný až bůh brání, bez noblesy a spravedlnosti, který drze sáhá na věci, pro něž nemá vůbec vnitřních orgánů, který s klidem znovu tiskne a opakuje tupé a bědné nepravdy, jež mu byly vyvráceny...

Veliký francouzský myslitel a básník moderní Suarès pokládá za největší poskvrnu světa dnešního dogmaticky tupého profesora, který osobivě tyranisuje svými formulkami život a znesvěcuje tvůrčí tajemství všude, kam šlápne. Německo zabil; Francii z půle podryl. Zdá se, že i my jsme si zamilovali po německém příkladě jeho tvrdé jho a tvrdší kopyto, a nedáme pokoje, pokavad nepodupe jím nejkřehčí a nejpůvabnější květiny naší zahrady, jejichž hodnotu pochopíme *ex post*, logikou opožděné kulhavosti, až budou navždy zničeny.

Vědomostí bylo vneseno v národ v poslední době až bůh brání; ale co bolestně scházelo a schází, jest *vyšší dar lásky*, vychovatelská genialita, kterou se vědomosti stravují a přeměňují v životné teplo a nové tvůrčí dílo. Kde není tohoto vyššího posvěcení lásky, čerta jsou platné vědomosti; vždycky naleznou se pak cesty a cestičky, aby jich bylo zneužito ke zlu nebo k banálnosti. *Kultury pravé tvořivé lásky* jest v Čechách třeba, a ne kultury vědomostí. A na kulturu pravé tvůrčí lásky nestačí universita lidová, sebelépe řízená nebo sebelépe myšlená.

Z té mravní a duševní bídý, v jejímž bezednu dnes toneme, může nás vynéstí jen spojené úsilí dvou velikých mocností, ozdravených a obrozených: *náboženství a umění*. Zde jest třeba nasaditi všechny páky; zde jest třeba největšího úsilí. Jsou vědecké pověry, a nejsou méně zhoubné než pověry náboženské; v nedávné době lehly na náš kulturní život zlou zatuchlinou; a dnes ohrožují znova v jiných formách. Proto tyto řádky.

Právo lidu z 16. června

pohoršuje se nad dvěma větičkami, které jsem napsal v minulém čísle *Kmene* o Arnoštu Procházkovi a svém poměru k němu. Nevšiml bych si toho vůbec — jest mně úplně lhostejný soud orgánu českého bolševictví —, nebýt to tak nádherným dokladem věčně žijícího a tyjícího farizejství a nemít to dosahu všeobecného. Ale jak bys si mohl odepřít podívanou na starého farizejce, který hraje tak mistrně komedii mravního rozhořčení? Který právě v témže čísle poházel svého politického odpůrce do slova a do pismene „hnojem“, umyl si ruce z tohoto čistotného zaměstnání, a vstoupiv na minutu do chrámu, zkroutil nábožně oči k nebi a řekl: Pane, jak ti děkuji, že nejsem jako onen publikán, — vrátil se pak do redakce, vytrhl dvě větičky z mého kontextu, který nebyl polemikou, a povzdychl nad nimi na fóru s upejřavě ctnostnickou pohrdou: Bože, jak nízká jest úroveň literárních bojů českých! Škoda, že nedodal ještě: A takoví lidé se opovážili vymrskat z veřejného života našeho Bismarka Šmerala...

Poněvadž takového jednání — abstraktní opovrhování oběma opůrci — jest v Čechách běžné a vlastní nejen Právu lidu, povím, co řekl o něm velký francouzský historik, muž nejjemnějšího smyslu pro právo a spravedlnost. V podstatě toto: *Naplijte do tváře pouhému pozorovateli*, který by vámi chtěl opovrhovati proto, že máte s někým spor, a který by vás oba, vás i odpůrce, zahrnoval za to líceným pohrdáním. Jest to největší *zbabělec a podlec!* Vidím-li cizí spor, mohu buď mlčeti nebo postaviti se na jednu stranu ze zápasících, a sice na tu, kde je právo; a to musím nejprve *podrobně vyšetřiti* jako spravedlivý soudce! Kde jest spor, jest vina především na *společnosti*, že nedovedla opatřiti včas takového *soudce!* Ji náleží se stydětí za všechny vleklé spory a sváry!

Ano, tak mluví veliký duch, který ví, co jest to zdravý a čestný život národní. Ale urážet i útočnicka i neprávem napadeného všeobecným nerozlišujícím opovržením jest pohodlná zbabělost. *Duobus litigantibus gaudet tertius*. Kde dva se prou, mne si třetí ruce. Ano, ale ať si je mne *mlčky a stranou*, aby nebyl nikým viděn; je-li viděn, stává se okamžitě i prostému vzdálenému divákovi mnohem odpornějším než oba zápasící. Tolik na výstrahu všem *pohodlným zbabělcům*, mluveno slovy Francouzovými.

Sedm let jest mně surově spiláno v Moderní revui od chvíle, kdy vystoupil jsem proti zvrhlostem a ničemnostem Karáskovým. Předtím byl jsem tam chválen; nikdo jiný než tehdejší orakulum Moderní revue, zemřelý Miloš Marten, napsal chvalozpěv na mé Boje o zítřek záhy po jejich vydání... To ví celý literární svět český, to ví i p. F. V. Krejčí z Práva lidu, který psal proti Karáskovi v oné aféře stejně rozhodně jako já! Sedm let nestarám se o Moderní revui právě proto, že vím, z čeho se pramení její nízké zášti; přerušil jsem před sedmi lety výměnu svých časopisů s touto tiskovinou a nedotýkám se jí ani pinsetami.

Ale právě proto měl jsem právo odmítnouti jednou provždy pokusy různých lidí a lidiček dostati mne pod jeden klobouk s Arnoštem Procházkou a varovati je přístě od takových úmyslů. Ten a jen ten účel sledoval jsem prvním odstavcem svého článku z minulého čísla Kmene.

V třetím čísle Cesty

obírá se mým článkem „Proti návrhu Macharovu“ p. Viktor Dyk a obrací se zejména proti jeho prvnímu bodu, kde odmítám každé společenství, i společenství podpisové, se zákeřnými, nečestnými nepřáteli, jako jest Arnošt Procházka. Kdyby prý takový názor byl rozšířen mezi spisovatele, nebyl by prý podepsal list květnový nikdo, poněvadž každý má prý nějakého nepřítele, a pro rozmišky osobní nebyla by prý možná žádná akce veřejná.

Pan V. Dyk není práv mé myšlenky. Ve Kmeni lišil jsem zřejmě mezi odpůrcem, soupeřem, čestným nepřítelem a mezi *zákeřníkem*; s prvními mohou státi v dobách nebezpečí veřejného v jedné řadě, s druhými nikoliv. Pan Dyk přečti si laskavě slova velikého francouzského historika, které jsem o té věci uvedl v 17. čísle Kmene. Z nich bude mu patrné, že jinde mají mnohem jemnější cit právní a nebagatelisují těchto věcí jako u nás. Neboť: čest národní jest jen stupňovaná a zmocněná čest osobní, a kde není smyslu pro tuto, není ani půdy k vzrůstu pro onu. Francouz jasně ukazuje, kde jest vina: v obci, v celku národním nebo státním, který včas nedovedl opatřiti soudce a rozsouditi. Při veřejném nebezpečí, pokud vím, jest a bylo prvním příkazem přerušeni a zastaveni všech sporů a bojů soukromých. Stalo se to však v mém případě? Přerušil své zákeřné útoky Arnošt Procházka? Nikoliv, naopak, stupňoval je i jejich perfidnost a podlost. Proto přes námitky p. Dykovy trvám na svém a odmítám s Arnoštem Procházkou jakékoli společenství. Případ můj jest výjimečný a nemá obdoby v jiných případech sporů a bojů spisovatelských. A stanovisko mé neodporuje také, jak se mylně domnívá p. Dyk, mému požadavku pravé tvořivé lásky; neboť pravá tvořivá láska není ani slabost ani zbabělost ani nedostatek smyslu pro čest; pravá tvořivá láska naopak žádá nejrozhodnější odvahy k nenávidění zla i k jeho stíhání vždy a všude, pokud vítězí a ovládá život.

Právo lidu z 23. června

obírá se Kmenem způsobem tak ubožáckým, že škoda namočit pro to pera do kalamáře. Spisovatel L. N. Zvěřina napsal na záda slavné sociální demokracii české článek „Hydra“, který přilehl tak důkladně, že Právo lidu nezmohlo se proti jeho

meritu ani na slůvko odpovědi, nýbrž vytrhlo z něho pokrytecky větu, v níž Zvěřina řekl, že carism *nebyl* přes všechny své hříchy *klebrou Ruska*, a dovolal se pro svůj soud názoru Dostojevského, který viděl v carismu nutnou formu státního života Ruska. A z toho klepaři, že prý Kmen hájí „krvavou metlu ruského lidu, carism“. Soud p. Zvěřinův není soud můj — já soudím o věci jinak —, ale přeji v listě svém každému slušnému a poctivému přesvědčení místa a neškrtám z článků, podepsaných plným jménem, nic podstatného. Já soudím, je-li nutno již mluvit o tom, že carism byl *maskovaná* anarchie, jako bolševictví jest anarchie *zjevná a otevřená*; co jest lepší nebo horší, o tom netroufám si jako pouhý pozorovatel rozhodovati — k tomu musí bych žiti na Rusi desetiletí a znáti Rusko a jeho život v jeho posledních tajemstvích. Že však bolševictví není poslední slovo ruské duše, že jest na nejvyšší jen poblouzením na nesnadné cestě za velikým a vznešeným cílem, jest mně tak jasné, jako že dvakrát dvě jsou čtyři.

Ale názor p. Zvěřinův není nic ubohého nebo zpátečnického, co by zasloužilo posměšku nebo hany, již proto ne, že opírá se o přesvědčení a zkušenosti největšího básnického genia ruského v 19. věku, který znal a miloval Rus tak hluboce jako dlouho nikdo druhý po něm a jistě hlouběji a lépe než kdokoli z nás. A opakují znova, že není poslední slovo tohoto dějinného procesu posud řečeno a že až bude řečeno, zahanbí a usvědčí jistě z obmezenosti dnešní demagogii sociálně demokratickou, která myslí, že dějiny vyrábějí se v rotače Práva lidu a že stačí poházeti nějaký názor frází o jeho zpátečnictví (domnělém — s krátkozrakého stanoviska Hyberské ulice), aby byl odbyt.

Ve své mstivosti za výprask „Hydry“ vytrhlo totéž Právo lidu také větu z mého článku proti přílišné a pochybené popularisaci vědecké, a snaží se namluviti svému čtenářstvu, že prý jsem proti šíření vědomosti v lidu, a tedy tmář a zpátečník; a od náboženství prý čekám něco — ve čtvrtém roce války, kterou prý vyvolali pánové velmi nábožní! Odpovídat na to, bylo by opravdu mařit drahý čas; čtenář dobré vůle nalezne si odpověď v glosse předchozí. Jen o těch „nábožných pánech“ a strůjcích války: jsou-li nábožní nebo ne, nevím; ale co vím, jest, že nejsou *náboženská v mém smyslu slova* — a o to jde; ne o tu zvrhlou karikaturu, kterou spojuje Právo lidu s představou náboženství.

Že ostatně názory Práva lidu jsou na štěstí anachronismem již ve vlastní straně, že lepší stranici dávno z nich vyrostli, toho mnozí se potěšitelně důkazy. Jeden sociálně demokratický redaktor vydává ve Vídni list, stojící v náboženských otázkách na stanovisku právě protivném Právu lidu; a redaktor Práva lidu, p. Antonín Macek, opravdový básník a literát, převyšující o několik hlav své okolí, přitom někdo, kdo vyšel sám z dělnictva a zná duši dělného lidu jako málokdo druhý, napsal úvodní stať dnešního čísla, která mluví řečí zcela jasnou a nedvojsmyslnou.

Právu lidu

nestačí, že jeho vlastní redaktoři, jako pan Macek, bíjí je v jiných listech, ono musilo dostat mravní políček i na svých vlastních stránkách, aby — se nevzpamatovalo ze svého žalostného úpadku, neboť z té bídě mravní a duševní, v níž zavedli je